

უნდა ავირჩიოთ პრიორიტეტები

საქართველოს მთიანეთის სოციალურ- ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების თავისებურებანი და პერსპექტივები

მსოფლიოში აღიარებულია (ციურიხის ქარტოგრაფიული ინსტიტუტი) დედამიწის რელიეფის შემდეგი სურათი: ხმელეთის თითქმის 50% ზღვის დონიდან 500 მეტრზე მაღლაა, მათ შორის 27% - 1000 მეტრზე, 1% - 2000 მეტრზეა, 5% - 3000-ზე და 2% - 4000 მეტრზე მდებარეობს [1, 11].

ეს მონაცემები ადასტურებს, რომ დედამიწაზე მთის ტერიტორიებს ხვედრითი წონით მნიშვნელოვანი ადგილი უჭავიათ. სავარაუდოდ, მომავალში მათი როლი კიდევ უფრო გაიზრდება და ისინი შეიძენენ ქაცობრიობის განვითარების ერთ-ერთი განმსაზღვრელი პირობა-ფაქტორის ფუნქციას.

ცნების „მთიანეთის“ სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური ასპექტები (მსოფლიო გამომცემი)

მსოფლიოს მთიანი რეგიონები ერთ-ერთი კლასიფიკაციით დაყოფილია 4 კატეგორიად (ზონად) ორი მთავარი კრიტერიუმის მიხედვით: ზღვის დონიდან ტერიტორიის სიმაღლე და რელიეფის ვარდნა (300 მეტრით 5 კმ ორთოგონალურ პროექციაში). ასეთი მიდგომით გაანალიზებულია და დახასიათებული მსოფლიოს 199 ქვეყანა და განსაზღვრულია მთის ტერიტორიების შემდეგი წილები: 0-10%, 10-25%, 25-50%, 50-100%. დასახლებული კლასიფიკაციით საქართველო წარმოდგენილია IV კატეგორიაში (ზონაში), რომელშიც სხვა 51 ქვეყანაც ერთიანდება (მათ შორისაა სომხეთი, აზერბაიჯანი, თურქეთი, ირანი, საბერძნეთი, იტალია, შვეიცარია, ყირგიზეთი, იაპონია და სხვ.). თითოეული ქვეყანა თავად განსაზღვრავს საკუთარი ტერიტორიის ვერტიკალურ ზონებს. ამიტომ ჩამოყალიბდა განსხვავებული მიდგომები. ზოგიერთ ქვეყანაში, მაგალითად, პოლონეთში

მთიანეთად ითვლება ტერიტორია, თუ იგი მდებარეობს ზღვის დონიდან 350 მეტრზე, საფრანგეთში მიღებულია 600 მეტრი, ბულგარეთში – 600, საბერძნეთში – 800, უკრაინაში – 500 მ და სხვ. [1, 11-12]. რაც შეეხება საქართველოს, მისი ზონალობის მაჩვენებელი განისაზღვრა საქართველოს კანონით „მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების შესახებ“ (1999 წ. შემდგომი დამატებებით).

ამ კანონის მე-4-ე და მე-5-ე მუხლები განმარტავს „მაღალმთიანი რეგიონის“ ცნებას:

„მუხლი 4.

ჰიფსომეტრიული სიმაღლის მიხედვით მაღალმთიან რეგიონად ითვლება დასახლებული ტერიტორია, რომელიც მდებარეობს ზღვის დონიდან 1500 მეტრის სიმაღლეზე და მის ზევით, მაგრამ სხვადასხვა პარამეტრების (მთის ფერდობების და ზეგნების დახრილობა, გეოგრაფიული მდებარეობა, ბუნებრივი გარემო, ეთნოგრაფიული და ეკონომიკური თავისებურებები, სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის სიმცირე და სიმწირე, დემოგრაფიული ტევა-

ნოდარ ჭითანავა,
ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი,
ჟურნალ „ბიზნესი და
კანონმდებლობის“
სამეცნიერო საბჭოს წევრი

დობა, გამწვავებული მიგრაციული პროცესები, დაცილილი ტერიტორიების ეკონომიკური თვალსაზრისით დაკარგვის საფრთხე) გათვალისწინებით მისი ქვედა ზღვარი კავკასიონის სამხრეთ ფერდობებზე განლაგებულ რაიონებში და აჭარა-გურიის მთიანეთში მცირდება 1000 მეტრამდე (გამონაკლის შემთხვევაში – 800 მეტრამდეც კი), ხოლო სამხრეთ საქართველოს მთიან რაიონებში რჩება 1500 მეტრი.

მუხლი 5.

ჰიფსომეტრიული სიმაღლის მიუხედავად ამ კანონის მოქმედება ვრცელდება მთლიანად მხოლოდ მთიულეთზე და გუდამაყრის ხეობებზე, ფშავ-ხევსურეთზე და თუშეთზე, რომლებიც დემოგრაფიული რეაბილიტაციის მწვავე ზონებად ითვლება“ [2, 4-5].

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ტერიტორიის 26,7% – 500 მეტრზეა ზღვის დონიდან, 21,7% – 500-დან 1000 მეტრზე, 19,1 – 1000-1500 მეტრზე, 31,5 – 1500-3000, 1,5% – 3000 მეტრზე ზევით მდებარეობს [3, 35].

ვერტიკალური ზონალობის ეს თავისებურება უდევს საფუძვლად

ეკონომიკის გადაადგილებასა და სპეციალიზაციას.

თანამედროვე პირობებში, განსაკუთრებით რიო-დე-ჟანეიროს სამიტის შემდეგ (1992 წ.) თვისებრივად შეიცვალა დამოკიდებულება მთიანეთის განვითარების პრობლემის მიმართ. მთიანეთის განვითარების მრავალმხრივი პრობლემების სხვადასხვა ფორუმებზე განხილვის (ინდონეზიაში კონფერენცია „საერთაშორისო თანამშრომლობა მთიან რეგიონებში თანამშრომლობისათვის“ (2002 წ.), იოანსბურგის სამიტი (2002), ბიშკეკში მთიანეთის მსოფლიო სამიტი (2002) შემდეგ მათ მიმართ მეცნიერების მიდგომები დაუახლოვდა ერთმანეთს და მიღწეულია კონსენსუსი: მთიანეთი განიხილება როგორც უნიკალური ფუნქციურ-ტერიტორიული წარმონაქმნი, რომელიც განმსაზღვრელ როლს ასრულებს მსოფლიოს (შესაბამისად ქვეყნების) განვითარების პროცესში. დაკონკრეტებულია მთიანეთის როლი და მნიშვნელობა გლობალური მასშტაბით ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაში. მიჩნეულია, რომ მსოფლიოს ბიოსფერული რეზერვატების 45%-მდე მთიან ზონაშია განთავსებული. განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს მთის რეგიონებს კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება-განმტკიცების თვალსაზრისით, რაც გულისხმობს საზოგადოებრივ ურთიერთობათა

არსებულ მოდელებს, ცხოვრების წესს, მეურნეობრიობის ტრადიციებს, ფოლკლორის მრავალფეროვნებას, გარემოს დაცვის დაგროვილ გამოცდილებას და სხვ.

დღეს მსოფლიოში მთიანეთის განვითარების ფუძემდებლურ კონცეპტუალურ და მეთოდოლოგიურ ბაზად აღიარებულია მდგრადი განვითარების კონცეფცია, რომელიც რიო-დე-ჟანეიროს სამიტმა მიიღო (1992 წ.).

მდგრადი განვითარების კონცეფციის არსი

თავად ცნება „მდგრადი განვითარება“ მოიცავს რთულ საზოგადოებრივ პროცესებს, რადგანაც იგი მიჩნეულია სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების მაგისტრალურ მიმართულებად. იგი უნდა პასუხობდეს თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას და ამავდროულად მომავალი თაობების განვითარების ინტერესებსაც უნდა ითვალისწინებდეს. ასეთია მდგრადი განვითარების გაეროს ყოვლისმომცველი შეფასება [4. 128].

რიო-დე-ჟანეიროს დეკლარაციამ აღიარა საზოგადოებრივი განვითარების მეთოდოლოგიური სამერთიანობა: **სოციალური, ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარება**. ეს მიდგომა განმსაზღვრელია საზოგადოების შემდ-

გომი პროგრესისთვის. **ჯერ-ერთი**, იგი რეალურად გამოხატავს სახელმწიფოსა და ბიზნესის ურთიერთმოქმედების სრულიად ახალ პრინციპებს და, **მეორე**, შეესაბამება, როგორც გლობალურ, ასევე ეროვნული და რეგიონული ეკონომიკის საერთო ინტერესებს. ნიშანდობლივია, რომ თანამედროვე პირობებში გარემოს დაცვისადმი დამოკიდებულება რადიკალურად განსხვავდება ადრე არსებულისგან. ეს გამოწვეულია მსოფლიოში ეკოლოგიური მდგომარეობის კატასტროფული ხასიათით.

აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო მოსახლეობის (დაახლოებით 6,5 მლრდ) დიდი ნაწილიდან (ამასთან, 1,5 მლრდ ადამიანი ხარისხიანი წყლის გარეშე) წყალზე მოთხოვნილებას ვერ იკმაყოფილებს სოფლის მოსახლეობის 75%. ექსპერტთა აზრით, თუ ასე გაგრძელდა XXI საუკუნის მეორე ნახევარში მოსალოდნელია მტკნარი წყლის რესურსების ამონურვა [წ. 69]. მსოფლიოში სასოფლო-სამეურნეო მიწების 25%-ს დეგრადირებულია. ოზონის ფენა, რომელიც ისრუტავს ბიოლოგიურად საშიშ რადიაციას, ინტენსიურად იშლება. მისი ფენის შემცირების სიჩქარე წელიწადში 1-2%-ს შეადგენს. XX საუკუნეში დედამიწაზე საშუალო ტემპერატურამ ერთი პროცენტით მოიმატა. მიწის, წყლის, ატმოსფეროს გაჭურჭყიანებამ, მათ შორის რადიაციამ ფართო მასშტაბები მიიღო [6. 46].

როგორც ჩანს, ეკონომიკის განვითარებამ მწვავე, საყოველთაო მნიშვნელობის ეკოლოგიური პრობლემები შექმნა, რომლებიც გამოირჩევიან სიმძაფრით, მასშტაბებით, წინააღმდეგობრივი ხასიათით. კაცობრიობის ბუნებისადმი პრაგმატული მიდგომა, მაღალი ტექნოლოგიებით, მტაცებლური დამოკიდებულებისა და შესაბამისად, მოგების მაქსიმიზაციის პრინციპებით შექმნა სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიურ პრობლემათა რთული კვანძი. ეს მოსაზრება მკვეთრად დაფიქსირდა რიო-დე-ჟანეიროს სამიტზე.

მაგალითად, კონფერენციის გახსნისას მისმა თავმჯდომარემ მ. სტრონგმა განაცხადა: «ეკონომიკური ზრდის პროცესებს, რომლებმაც შექმნეს მდიდარი უმცირესობის კეთილდღეობისა და ძლიერების უპრეცედენტო დონე, საზოგადოება მიჰყავს ერთდროულად რისკებისკენ და დისბალანსისკენ, რომლებიც ერთნაირად ემუქრება მდიდრებსაც და ღარიბებსაც. განვითარების ასეთი მოდელი და მისი შესაბამისი მოხმარების ხასიათი არ არის მდგრადი მდიდრებისათვის და არ შეიძლება განმეორებულ იქნას ღარიბების მიერ [7. 127].

ბიზნესი და ეკოლოგია კონფლიქტში აღმოჩნდნენ ჩათრეული. თვითონ ბიზნესმა შექმნა მწვავე ეკოლოგიური პრობლემები. ამიტომ, ლოგიკურად დადგა ამოცანა: ბიზნესმა ეკოლოგიური პრობლემები უნდა გადაწყვიტოს. ეს შეუძლია მხოლოდ ეფექტიან ეკონომიკას. ასეთი ეკონომიკა საქართველოს სამწუხაროდ, დღეს არ გააჩნია, იგი სისტემურ კრიზისში იმყოფება. ამასთან, ჩვენთან, ისე როგორც ბევრ სხვა ქვეყანაში (განსაკუთრებით პოსტსოციალისტურ სივრცეში) ორი უმწვავესი პრობლემა ერთ კვანძად შეიკრა და ერთდროულად გლობალურად დაისვა მოსახლეობის

სიღარიბესთან ორგანიზებული ბრძოლისა და გარემოს დაცვისა და ქვეყნის მდგრადი განვითარების სტრატეგიული ამოცანა. **ალსანიშნავია, რომ ორი უმწვავესი ზოგადსაკაცობრიო პრობლემა ზედმიწევნით ეროვნულიც გახდა.** ეს თავისებურება როგორც გლობალურ, ასევე, ეროვნულ დონეზე განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს.

აქვე უნდა ითქვას იმ ტენდენციებზე, რომელმაც მნიშვნელოვანწილად ხელი შეუწყო ეკოლოგიური და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გამწვავებას. საქმე გვაქვს პარადოქსთან: **მეცნიერება საერთოდ (როგორც ასეთი) მწყობრი სისტემის ჩამოყალიბების ნაცვლად, რომელსაც შეეძლო გარკვეულწილად შეემცირებინა გარემოზე ადამიანის აგრესიული ზემოქმედება და აეცდინა ეკოლოგიური მდგომარეობის მკვეთრი გამწვავება, უფრო დამდგარ, ან ფორმირებად შედეგებს (ტენდენციებს) აფიქსირებდა, აფასებდა და დიდი დაგვიანებით იძლეოდა საერთო რეკომენდაციებს.** ამიტომ, სამეურნეო პრაქტიკა ყოველთვის წინ უსწრებდა ეკოლოგიური საფრთხის მიმართ მეცნიერული ცოდნის ზრდას და ობიექტური საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას.

იმისათვის, რომ სწორად გავიცნობიეროთ სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური პრობლემების გადაწყვეტის აუცილებლობა, სამივე პრობლემა ერთ მთლიან სისტემა-პროცესად უნდა წარმოვიდგინოთ. ისინი ერთმანეთთან უშუალოდ არიან დაკავშირებული და ურთიერთგანპირობებულობის მაღალი ხარისხით გამოირჩევიან. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მხოლოდ ეროვნულ საზღვრებში არ არიან განთავსებული – მათ ძლიერი ინტერნაციონალური ბუნებაც აქვთ.

ამიტომ მართებულად არის მიჩნეული, რომ საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარება ყოველთვის განხილულ იქნას როგორც ერთიანი გლობალური (და ლოკალურიც) პროცესი, თავისი პროცეს-შენაკადებით, მათი როლისა და მნიშვნელობის გათვალისწინებით. ეს კი სისტემურ მიდგომებს და შესაბამისად, კვლევის მეცნიერულად დასაბუთებულ მეთოდოლოგიას უნდა დაეფუძნოს!

მდგრადი განვითარების პროცესისადმი სისტემური მიდგომის მაგალითად გამოდგება გაეროს მიერ შემუშავებული ინდიკატორთა სისტემა, რომელიც შემოღებულია 1995 წლიდან და მოიცავს 130 ინდიკატორს [8. 87-91]. **მათ საფუძველზე ქვეყნებს საშუალება აქვთ ადგილობრივი პირობების მიხედვით თვითონ განსაზღვრონ ორიენტირები.** ალსანიშნავია, რომ შემოთავაზებული კლასიფიკაციით ინდიკატორები განიხილება შემდეგი თანმიმდევრობით; **სოციალური ინდიკატორები** (სიღარიბის დაძლევა, დემოგრაფიული მდგრადობა, განათლება, ჯანმრთელობა, დასახლების მდგრადი განვითარება და სხვა); **ეკონომიკური ინდიკატორები** (მშპ, მოხმარების მოდელის შეცვლა, ფინანსური რესურსები, ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიები, შრომის ნაყოფიერება); **ეკოლოგიური ინდიკატორები** (წყლის რესურსები, მინის რესურსები, მთის ზონაში მდგრადი განვითარება, სოფლის

მეურნეობა, სატყეო მეურნეობის მდგრადი განვითარება, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შენარჩუნება, ატმოსფეროს დაცვა და სხვ.).

იმისათვის, რომ ინდიკატორების შესაბამისი პრობლემები (ამოცანები) გადაწყდეს შემოთავაზებულია ინსტიტუციური ინდიკატორების გამოყენება. იგულისხმება მდგრადი განვითარების სტრატეგიების შემუშავება, გარემოზე ეროვნული სტატისტიკის პროგრამების შექმნა, მილიონ მოსახლეობაზე პოტენციური მეცნიერებისა და ინჟინრების რაოდენობის განსაზღვრა, მდგრად განვითარებაში მეცნიერების როლი და სხვ.

ინდიკატორების განსაზღვრის ზემოთ აღნიშნული მეთოდოლოგია გვიჩვენებს, რომ **კაცობრიობა და დგა არჩევანის წინაშე: დარჩეს ორიენტირებული როგორც დღემდე წარმოების განუსაზღვრელ ზრდაზე, თუ ეს ზრდა იყოს განსაზღვრული ბუნებრივი გარემოსა და ადამიანის უნარის რეალური შესაძლებლობებით, თანაც სოციალური განვითარების როგორც უახლესი, ასევე, შორეული მიზნების განხორციელების გათვალისწინებით.**

გაეროს რეკომენდაციების მიხედვით, მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად საჭიროა

მსოფლიოში განხორციელდეს რამდენიმე მოთხოვნა. **პირველი, დაჩქარდეს ეკონომიკის განვითარება.** 2050 წლისათვის მიღწეულ იქნას ეფექტიანობის ზრდა 5-10-ჯერ, რათა დაკმაყოფილდეს საზოგადოების მზარდი მოთხოვნილებანი და მოისპოს სიღატაკე (2000 წელს მსოფლიო მოსახლეობის 42% სიღატაკის ზღვარს ქვემოთ იმყოფებოდა).

მეორე, მსოფლიოში უნდა შენელდეს მოსახლეობის ზრდა. იგულისხმება, რომ აზიისა და აფრიკის მოსახლეობა უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე, ამის შესაძლებლობას რეგიონების ეკოლოგიური სიტუაცია იძლევა.

მესამე, ძირითადი ბიოლოგიური კაპიტალის შემცირების შეწყვეტა. იგულისხმება ბიოლოგიური რესურსების ოპტიმალური ხარჯვა, რათა მან არ გადააჭარბოს ბუნებრივ აღწარმოებას.

მეოთხე, წარმოების ხასიათის რადიკალური ცვლილება. ენერჯის მაქსიმალური დაზოგვით იგულისხმება ენერჯის ხარჯვის სტაბილიზირება და შემცირება.

მეხუთე, ინვესტიციების ზრდა გარემოს დაცვაში და მისი შემცირება შეიარაღებაში. XX საუკუნის ბოლოს ყოველწლიურად მსოფლიოში შეიარაღებაზე ერთი ტრილიონი დოლარი იხარჯებოდა, ეს ბევრად მეტია, ვიდრე

გარემოს დაცვისთვის გამოყოფილი თანხები. მაგალითად, განვითარებულ ქვეყნებში გარემოს დაცვის ხარჯები ეროვნული შემოსავლის 1,5-3%-ს შეადგენდა, ხოლო, შეიარაღების ხარჯები – 5-6%-ს.

მდგრადი განვითარების კონცეფციაში მოცემულია ფუნდამენტური მოთხოვნები, მათ შორის მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლება – იცხოვროს ჯანსაღ გარემოში და ბუნებასთან სრულ ჰარმონიაში; გარემოს დაცვა, როგორც მდგრადი განვითარების განუყოფელი ნაწილი; წინააღმდეგობის შემცირება მსოფლიო ხალხებსა და მდიდარ და ღარიბ ფენებს შორის. ბუნების დაცვითი კანონმდებლობის სრულყოფა, უარის თქმა მდგრადი განვითარების ხელისშემშლელ ტექნოლოგიებზე და სხვა. ყველა ეს მოთხოვნა ქმნის კონცეპტუალურ, მეთოდოლოგიურ ბაზას ნებისმიერ ქვეყანაში მდგრადი განვითარების პრინციპებზე ეროვნული ეკონომიკის გადაყვანის სახელმწიფო პროგრამების შედგენისა და განხორციელებისათვის [9. 565].

მთიანი რეგიონების (მთიანეთის) განვითარების რეპულირაციის მსოფლიო გამოცდილება

მსოფლიოში გამოიკვეთა რეგიონების დისპროპორციული განვითარების პრობლემა. ამჟამად ერთმანეთისგან განასხვავებენ შემდეგი სახის ტერიტორიებს: **დეპრესიული რეგიონი** (სადაც განვითარების ტემპები მკვეთრად დაეცა), **სტაგნაციური** (სადაც განვითარება ნელი ტემპებით, ან საერთოდ არ ხდება), **პიონერული (ყამირი)**, რომლებიც ახალ ათვისებას ექვემდებარება. **მიკრორეგიონები, ეკონომიკური რეგიონები, პროგრამული, უნიკალური (პროექტული), პრობლემური** [10. 62].

ნებისმიერი ქვეყანა თვითონ განსაზღვრავს ცენტრისა და მი-

სი ტერიტორიის (რეგიონის) ურთიერთობებს, ხელს უწყობს მათი ინტერესების დაბალანსებას და ერთიანი სტრატეგიით ცდილობს ქვეყნის კომპლექსურ განვითარებას. ამ მიზნით გამოიყენება ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ თავისებურებებს მისადაგებული კონცეპტუალური და მეთოდოლოგიური მიდგომები.

ჩვენითვის საინტერესოა მთიანეთის განვითარების მსოფლიო გამოცდილების კონტექსტში გავცნოთ ჩვენივე ზონის (IV ზონა) ქვეყნების გამოცდილებას. უპრიანია განვიხილოთ თუნდაც ორი ქვეყნის, **შვეიცარიისა და იაპონიის** გამოცდილება.

შვეიცარიაში სხვადასხვა დროს ეტაპობრივად განხორციელდა სახელმწიფო რეგიონული პოლიტიკა. პირველ რიგში მთის ზონის ფერმერებისა და მეტყევეებისთვის სუბსიდები გამოიყო და შესაბამისი ინფრასტრუქტურა შეიქმნა. ამჟამად ადგილობრივი მოსახლეობა (კომლი) სახელმწიფოსგან იღებს დოტაციას, ასევე, მიზნობრივ სუბსიდებს. მთიანი რეგიონის ათვისების თვალსაზრისით, ქვეყანაში განისაზღვრა შემდეგი პრიორიტეტები: **სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერა; ტრანსპორტის განვითარება; მიზნობრივი (ნერტილოვანი) დაფინანსება. შეღავათიანი გადასახადების დანება. გამოიყენება მცირე პროექტებისთვის შეღავათიანი სესხების გაცემის პრაქტიკაც.** დროთა განმავლობაში, შექმნილი გამოცდილების ფონზე, მიზანშეწონილად ჩაითვალა მთიანი რეგიონის განვითარების ფედერალური კონცეფციის შემუშავება და ფედერალური კანონის მიღება (1974 წ.), რომლის შესაბამისად ხორციელდება სახელმწიფო პოლიტიკა.

რაც შეხება იაპონიას. ამ ქვეყანაში გამოიყენება პრობლემების გადაწყვეტის მიმართ პროგრამული მიდგომა. მაგალითად, 1965 წელს მთავრობამ დაამტკიცა ქვეყნის მთიანი რეგიონების განვითარების აქტი (პროგრამა), რომელშიც ხაზი გაესვა ქვეყნის მთიანეთის განვითარების სპეციფიკურ

ნიშნებს და განისაზღვრა შემდეგი მიზნები:

– **საგზაო-სატრანსპორტო და სატელეკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურის შექმნა, რესურსების (განსაკუთრებით წყლისა და მიწის) ადგილობრივი პირობების შესაბამისად ეფექტიანი გამოყენება. ადგილობრივი წარმოების განვითარება და დასაქმება, სოციალური ინფრასტრუქტურის მისაწვდომობის გაუმჯობესება.** აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული პრიორიტეტებით განვითარების პოლიტიკას მთავრობა ახორციელებდა სექტორული (დარგობრივი) პროგრამებით. ასეთი მიდგომით ხაზი გაესვა სახელმწიფოს როლს პრობლემის გადაწყვეტაში.

სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების განზოგადების საფუძველზე მსოფლიოში შემუშავებულია და პრაქტიკულად ხორციელდება შემდეგი სახის რეკომენდაციები [1. 65-68].

• **მთიანეთის (როგორც ქვეყნის ტერიტორიის) აღიარება ქვეყნის განვითარების მნიშვნელოვან და სპეციფიკურ კომპონენტად** (ეს ნიშნავს, რომ პრობლემა დაფიქსირებულია სახელმწიფოს პოლიტიკაში);

• **მთიანეთის მდგრადი განვითარების აღიარება** (გულისხმობს ქვეყნის განვითარების სტრატეგიის კონცეპტუალური და მეთოდოლოგიური მიდგომის ამოსავალი საწყისის განსაზღვრას);

• **მთიანეთის ეკონომიკური განვითარების დივერსიფიკაცია** (გულისხმობს ეკონომიკურ განვითარებაში დივერსიფიკირებული მიდგომის გამოყენებას);

• **სოციალური და საინჟინრო ინფრასტრუქტურის განვითარება** (გულისხმობს მოსახლეობის ცხოვრების დონის გაუმჯობესებას);

• **სექტორული (დარგობრივი) პოლიტიკის განხორციელება** (გულისხმობს მთიანეთის ათვისების პროცესების კოორდინირებულად რეგულირებას);

• **ადგილობრივი პოტენციალის გამოყენება ინოვაციური განვითარებისთვის** (გულისხმობს

მეცნიერულ-ტექნიკურ სიახლეთა დანერგვით ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებას);

• **ადგილობრივი კულტურული თავისებურებების შენარჩუნება-განმტკიცება** (გულისხმობს ფართო გაგებით ეროვნული თვითმყოფადობის მნიშვნელოვანი კომპონენტის ახალ რეალობასთან ადაპტირებას და შემდგომ განმტკიცებას);

• **მთიანი რეგიონების ეკოლოგიური სისტემების კონსერვაცია** (გულისხმობს ტერიტორიაზე ბუნებრივი ბალანსის შენარჩუნება-განმტკიცებას);

• **მთიანეთის მდგრადი განვითარების ინსტიტუციონალიზაცია** (გულისხმობს შესაბამისი სტრუქტურების და მდგრადი განვითარების ხელშემწყობი გარემოს შექმნას);

• **მთიანეთში განსახლების სისტემებისა და რაიონული დაგეგმარების პროექტების** (სქემების) წინმსწრები შემუშავება (გულისხმობს პრევენციული ზომების მიღებას).

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ მთიანი რეგიონების (მთიანეთის) განვითარების წინააღმდეგობრივი ხასიათი ლოგიკურად აისახა სხვადასხვა კონცეპტუალურ და მეთოდოლოგიურ მიდგომებზე, რომლებიც საფუძველად დაედო შესაბამისი მარეგულირებელი დოკუმენტების მიღებას.

განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი. 1991 წელს მიღებულ იქნა „**ალპების დაცვის კონვენცია**“, რომლის შემუშავებაში **მონაწილეობდა 6 ქვეყანა.** ეს დოკუმენტი გამოირჩევა მასშტაბური ხედვით და მთიანეთის განვითარების პრობლემების მიმართ კომპლექსური მიდგომით. აღნიშნული დოკუმენტით მთიანეთის განვითარების 12 ძირითადი მიმართულება გამოიყო:

• მოსახლეობა და კულტურა (მიზანი: მათი საცხოვრებელი სტანდარტების უზრუნველყოფა, სოციალურ-კულტურული დამოუკიდებლობა. ეკონომიკური განვითარების სტიმულირება).

• ტერიტორიული დაგეგმარე-

ბა (მიზანი: მიწისა და სხვა რესურსების რაციონალური გამოყენება).

- ჰაერის დაბინძურების თავიდან აცილება (მიზანი: ჯანსაღი გარემოს შენარჩუნება);

- ნიადაგის შენარჩუნება (მიზანი: შემცირდეს მისი დაზიანება);

- წყლის რესურსების მართვა (წყლის ჯანმრთელი სისტემების შენარჩუნება);

- ბუნებისა და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაცვა (ცხოვრების დონის მატერიალური საფუძვლის შენარჩუნება-განმტკიცება);

- სოფლის მეურნეობა (მიზანი: ადგილობრივი პროდუქტების შესაბამისად სოფლის მეურნეობის სისტემის განვითარება);

- სატყეო მეურნეობა (მიზანი: ტყის დამცავი მნიშვნელობის შენარჩუნება);

- ტურიზმი და დასვენება (მიზანი: მოსახლეობის შემოსავლების ზრდა);

- ტრანსპორტი (მიზანი: სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარებისათვის ხელის შეწყობა);

- ენერჯია (ელექტროენერჯიის გამომუშავების გამოყენებისა და განაწილების პროგრესული მეთოდების დანერგვა. მიზანი: დასაქმებისა და საყოფაცხოვრებო პრობლემების გაუმჯობესება);

- ნარჩენების უტილიზაცია (მიზანი: შეგროვების, უტილიზაციის სისტემის შექმნა, რათა თავიდან აცილებულ იქნას გარემოს გაჭუჭყიანება).

გარკვეული დროის შემდეგ, კონკრეტულად 2003 წელს, მიღებულ იქნა „კარპატების დაცვისა და მდგრადი განვითარების ჩარჩო-კონვენცია“, რომელშიც ცალკე გამოიყო სივრცითი დაგეგმვა, მასში ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის ხაზგასმით აღნიშნულია, რომ სივრცითი დაგეგმვისას ყურადღება უნდა მიექცეს შემდეგ მიმართულებებს:

- **ტრანსსასაზღვრო სატრანსპორტო, ენერგეტიკულ და სატელეკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურას;**

- **ბუნებრივი რესურსების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებას;**

- **რაციონალურ ქალაქდაგეგმარებასა და რაიონულ დაგეგმარებას საზღვრისპირა ზონებში;**

- **გარემოს დაბინძურების ტრანსსასაზღვრო გავლენის პრევენციას;**

- **მინათსარგებლობის დაგეგმვასა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შეთანხმებას.**

როგორც ჩანს, აღნიშნული დოკუმენტი აკონკრეტებს რეგიონის სასაზღვრო პირობა-ფაქტორების მნიშვნელობას მდგრადი განვითარებისთვის. ამ ხაზგასმას დიდი დატვირთვა აქვს და ყოველმხრივ გასათვალისწინებელია ტერიტორიებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების ახსნისას.

მთიანეთის რეგიონების განვითარების თავისებურებანი არსებითად განაპირობებენ საზოგადოებისა და განსაკუთრებით სახელმწიფოების მხრივ მათი პრობლემების მიმართ ყურადღებას და შესაბამისად პოლიტიკის შემუშავებას. მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სტრატეგიულ მიდგომებში (პოლიტიკა) უპირატესობა ეძლევა სამ მთავარ პრინციპს: **სახელმწიფოს მიერ მთიანი რეგიონის თანაბარ პარტნიორად აღიარებას, მთიანეთის განვითარების თავისებურებების აღიარებას, ქვეყნის დარგობრივი პოლიტიკის მისადაგებას მთიანეთის თავისებურებების მიმართ.** რატომ არის მნიშვნელოვანი ეს პრინციპები? თანაბარ პარტნიორად აღიარება ჯერ-ერთი, ნიშნავს იმას, რომ სახელმწიფო პოლიტიკაში პრობლემა დაფიქსირებულია და ერთობლივი ძალისხმევით უნდა მოინახოს (თანაც გრძელვადიან პერიოდში) მისი გადაწყვეტის გზები. მეორე, ქვეყნის პასუხისმგებელი ხელისუფლება ყოველთვის შეეცდება ქვეყნის განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიით იხელმძღვანელოს თუ იგი მოცემულ მომენტში არ არის, თავად შეიმუშაოს. ასეთი სტრატეგია სახელმძღვანელო უნდა იყოს ხელისუფლების მომავალი

თაობებისთვის. **რას ნიშნავს მთიანი რეგიონის განვითარების თავისებურებების აღიარება? იმას, რომ ქვეყნის განვითარების სტრატეგიაში ვიხელომძღვანელოთ პროგრამული მიდგომებით, რაც იძლევა საშუალებას მიზნისა და რესურსების, ურთიერთდამოკიდებულება შეფასდეს ობიექტურად, ძირითადი სპეციფიკური ნიშნებისა და ტენდენციების გათვალისწინებით. რაც შეეხება სექტორულ პოლიტიკას, მასში იგულისხმება მიზნების (ამოცანების) დიფერენცირება და ცალკეული რგოლების ერთიანი სტრატეგიული მიდგომით კოორდინაცია.**

ზემოთ დასახელებული მიდგომებით შემუშავდება ქვეყნების (რეგიონების) განვითარების სტრატეგია, იგულისხმება, რომ მთავარი რგოლების (პრიორიტეტების) გამოყოფით და კომპლექსური მიდგომებით განისაზღვრება განვითარების ძირითადი მიმართულებანი. ამას პრინციპული მნიშვნელობა აქვს. უკანასკნელ წლებში საქართველოში ხელმძღვანელობენ რამდენიმე რეგიონების განვითარების საერთო პრობლემების კლასიფიკაციით ხშირად ანგარიშს არ უწევს ქვეყნის შიდა ტერიტორიის თავისებურებებს, მეურნეობრიობის ტრადიციებს, მოსახლეობის უნარ-ჩვევებს და პრიორიტეტად ასახელებენ ისეთ მიმართულებას, რომელსაც პერსპექტივა არ აქვს ან ნაკლებეფექტურია. ის, რაც ჩვენი ქვეყნის ერთი რეგიონისათვის, თუნდაც ერთნაირი ბუნებრივ-საწარმოო პირობებით, პრიორიტეტულია, შეიძლება მეორისთვის ნაკლებ მნიშვნელოვანი იყოს.

ჩემის აზრით, რეგიონების (ჩვენს შემთხვევაში მთის რეგიონები) განვითარების ამჟამინდელი მიდგომარეობის ყოველმხრივი ანალიზი უნდა დაედოს საფუძვლად პრიორიტეტების არჩევას და მათ გათვალისწინებას სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების პროგრამებში.

(ბაბრაქილაბა შამღაზ ნომარში)